

تاریخ سیر فلسفه در اروپا

(از دوره پیش سقراطی تا پایان عصرِ روشنگری)
(جلد اول)

تألیف و نگارش
دکتر علی اصغر حلبی

سرشناسه : حلبی، علی اصغر، ۱۳۲۳-
 عنوان و نام پدیدآور : تاریخ سیر فلسفه در اروپا / تألیف و نگارش علی اصغر حلبی.
 مشخصات نشر : تهران: زوار، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری : ج ۲. (۱۱۹۰ ص.). مصور.
 شابک : 978-964-401-506-9 ج ۱: 978-964-401-504-5
 ج ۲: 978-964-401-505-2
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
 یادداشت : چاپ قبلی: قطره، ۱۳۸۲.
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۰۹۹ - ۱۱۰۳.
 مندرجات : ج ۱. از دوره پیش سقراطی تا پایان عصر روشنگری. ج ۲: از عصر روشنگری تا زمان حاضر.
 موضوع : فلسفه -- تاریخ
 موضوع : فلسفه اروپایی -- تاریخ
 موضوع : فیلسوفان
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۳ ج ۸ ۲۲۲/ب۹۹
 رده بندی دیویی : ۱۰۹
 شماره کتابخانه ملی : ۲۵۳۱۴۷۰

انتشارات زوار

- تاریخ سیر فلسفه در اروپا (جلد اول)
- مؤلف / دکتر علی اصغر حلبی
- حروفچینی و صفحه آرایی: جهاتتاب
- نوبت چاپ / اول - زمستان ۱۳۹۳
- لیتوگرافی و آماده سازی چاپ: عالمی
- چاپ / خاشع
- صحافی / رئوف
- شمارگان / ۱۶۵۰ دوره
- شابک / ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۱-۵۰۴-۵
- شابک دوره / ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۱-۵۰۶-۹

- تهران: خیابان انقلاب، خیابان دوازدهم فروردین، نبش وحیدنظری: پلاک ۳۳
- تلفن: ۶۶۴۶۲۵۰۳ - ۶۶۴۸۳۴۲۳ - ۶۶۴۸۳۴۲۴ نمابر
- قیمت دوره ۲ جلدی / ۶۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۹
۱: فلسفه چیست؟.....	۱۳
۲: روزگار پیش از سقراط.....	۲۹
۳: سوفسطائیان.....	۴۱
۴: دوره کلاسیک یا روزگار سقراطی.....	۵۱
۵: دوره اسکندرانی قدیم.....	۱۶۳
۶: سده‌های نخستین مسیحیت.....	۱۹۳
۷: فلسفه قرون وسطایی.....	۲۵۹
۸: آغاز فکر جدید.....	۳۰۱
۹: عصر روشنگری.....	۴۲۳

هو الحکیم

پیشگفتار

در نوشتن این تاریخ فلسفه زحمت بسیار کشیده‌ام. این زحمت تنها مربوط به ترجمه نیست، بلکه بیشتر در انتخاب متون بوده است. زیرا اگر کسی دائرةالمعارف فلسفه گردآوری پاول ادواردز را به دقت خوانده باشد می‌بیند با همه دقتی که در نگارش مقالات آن شده، باز هم مقالات یک دست نیستند. زیرا مثلاً مقاله هگل هرچند مفید و دقیق است. ولی انصافاً مقاله «هگل» در دائرةالمعارف بریتانیکا پخته‌تر و دقیق‌تر نوشته شده؛ یا مثلاً هرچند که مقاله «اسپینوزا» در دائرةالمعارف بریتانیکا سودمند است، اما مقاله دائرةالمعارف فلسفه پاول ادواردز عمیق‌تر و مفهوم‌تر است.

- در این کتاب بعضی اسامی آمده که نوشتن و خواندن آن‌ها با دشواری همراه است. مثلاً طوماس را باید به انگلیسی تامس نوشت و طامس خواند. و در بسیاری از موارد همین شیوه رعایت شده، مانند طامس کارلایل و طامس هابز، ولیکن در مورد طوماس آکوینی، طامس متداول نشده است؛ لذا به همان صورت طوماس یاد شده. اقتصاددان معروف انگلیسی در ایران به آدام اسمیت معروف شده و حال آنکه به انگلیسی آدیم سمیت تلفظ می‌شود. فیلسوف ایرلندی - انگلیسی معروف در ایران به برکلی مشهور شده است، ولیکن در انگلیسی بارکلی گفته می‌شود (به صورتی که تقریباً با کلی تلفظ می‌شود و «راء» به صورتی پنهان به زبان می‌آید)؛ لذا اگر در تلفظ کلمات نوسان و اختلاف دیده می‌شود، خوانندگان بر ما ببخشایند.

کتاب در ایران گران نیست، ولیکن گران می‌نماید. و دلیلش این است که درآمد مردم ما

کم است، و کتاب خواندن به تعبیر ابن خلدون، موضوعی «کمالی» است ولی غذا خوردن مطلبی «حاجی» است یعنی به حاجتِ اولیه مربوط است، و تا نیازِ مادی بر طَرَف نشود، آدمی به موضوع «کمالی» نمی‌پردازد. یعنی تا تأمین (=welfare) نداشته باشد، و از تعرُّض دیگران در امان نباشد و امنیت (=security) نداشته باشد، به کمالات نخواهد پرداخت. پدران ما می‌گفتند: «آدمی را از چهار چیز گزیر نباشد: نانی، خرابی [=خانه‌یی]، خُلَقانی [جامه‌یی] و جانانی»^۱. از قرن هجدهم چند چیز هم بر این چهارگانه افزوده شده: بهداشت عمومی، تعلیم همگانی، تربیت، و کار. فراهم ساختن این چند چیز برعهده هر دولتی است که مستعهد است. و در اصطلاح سیاست و علم اجتماع از آنها به رفاه ملی^۲ تعبیر می‌شود. امروزه هر حوزه کار این دولت متعهد چند چیز دیگر هم افزوده شده است: دادن «سرویس پستی» از آن جمله است. برخی خدمات دیگر نیز هستند که هر شهروندی در اجتماع متمدن حق دارد از آنها برخوردار باشد که از جمله آنها تحصیل رایگان، داشتن جاده، لوله کشی آب و تهی آب آشامیدنی و... است.

من در اینجا درس سیاست و جامعه‌شناسی نمی‌دهم، می‌خواهم بگویم تا این «حقاقل»ها فراهم نباشد و مردم تا حدودی «بشت به دیوارِ آمن ندهند»، خواندن کتاب و خریدن آن برای ایشان به آسانی مقدور نخواهد بود، و دولت و حکومت خیرخواه و مردمی، باید آن امور را که «حاجی» است یعنی به نیازهای روزانه مردم مربوط است فراهم آورد، و اگر نیاورد نباید توقع داشته باشد که مردم فرهنگ‌پزوه، و کتاب‌خوان شوند، چه: «شیرین دهان به گفتن حلوا نمی‌شود» و از زمانی بس قدیم به عنوان حدیث معصوم به ما تعلیم داده‌اند که «هر کس معاش ندارد، معاد هم نخواهد داشت».

این ضعیف، حدود سی و چهار سال پیش کتابی ترجمه کردم از آلبرت آوی نویسنده آمریکایی که نام آن کتاب دستی در تاریخ فلسفه^۳ بود. کتاب را مرحوم اکبر زوار مدیر انتشارات زوار تهران چاپ کرد. و آن در سه جلد نسبتاً کوچکی رقی بیرون آمد. در زمان چاپ دو جلد اول من در ایران نبودم، و لذا در آن اغلاطی راه یافته بود. از آن زمان تاکنون، سال‌ها مبحث

۱. عنصر المعالی، مابوس نام، ۱۲۷، سعید نفیسی.

2. Committed.

3. National welfare.

4. *Handbook in the History of philosophy* (Second Edition), by Albert E. Avey, U.S.A., 1961.

تاریخ فلسفه غرب و مباحث مربوط به آن را در دانشگاه‌های گوناگون درس داده‌ام و آن کتاب را اصل گرفته و بهانه کرده‌ام ولی در ضمن آن، کتاب‌های معروف و دانشنامه‌های شناخته و رساله‌های منفرد را به مطالعه گرفته‌ام و مطالب دقیق و لطیف آن‌ها را مثلاً در مورد هراکلیتوس، سقراط، افلاطون، ارسطو، دیوژن، سرفسطاییان، شکاکان، رواقیان، فلوطین، آوگوستین قدیس، آکم، طوماس آکوئینی، پلاگیوس، بیکن، دکارت، مالبرانش، اسپینوزا، لایبنیتز، لاک، هیوم، کانت، هگل، ولتر، نیچه و جز آنان را چندین برابر اصل بسط داده‌ام، و از آنچه در فرهنگ و فلسفه اسلامی - ایرانی با مطالب آنها مشابه بوده در پاورقی‌ها ذکر کرده‌ام و ریشه‌های آنها را به دست داده‌ام. بدین امید که شاید برای کسانی که به فلسفه تطبیقی علاقه‌مندند سودمند باشد. و در این ضمن، به ایضاح مطالب و اصلاح بسیاری از اسامی کوشیده‌ام. و لذا امیدوارم کتاب - با آنکه هنوز هم ناقص و مانند این ضعیف پُر از عیب و آفت است خواندنی و آموزنده باشد و به کار دانشجویان رشته‌های فلسفه محض و فلسفه اسلامی بیاید. ضمناً برای آنکه حجم کتاب بسیار زیاد نشود برخی از رجال کلیسایی را که سخنان آنان چندان با فلسفه ارتباطی ندارند - به ویژه در بخش هفتم (۷)، کنار گذاشته‌ام. امیدوارم این کار چندان از اهمیت کتاب نکاهد. زیرا به جای آن شخصیت‌های کم اهمیت، در روشن ساختن اندیشه‌ها و عقاید آنان که تاریخ اندیشه را تنوع بخشیده و ترقی داده‌اند، بسیار کوشیده‌ام. و بر خواننده اهل تأمل البته این معنی پنهان نخواهد ماند. و در این راه، از همکار فاضل و دوست با فضیلت خود سرکار خانم نوشین عبدی ساوجیان بسیار منت دارم که غالب بخش‌های این کتاب را با دقت خاص خودشان بازنویسی کردند و تذکراتی دادند و اصلاحات مهمی پیشنهاد کردند: «کُلُّ خَيْرٍ عِنْدَنَا مِنْ عِنْدِهَا».

و در پایان بر خود واجب می‌دانم که از کوشش‌های جناب آقای علی زوار مدیر محترم انتشارات زوار که به نشر این کتاب همت کردند سپاس بگذارم و نیز از سرکار خانم جهانتاب سپاسگذارم که در کار حروف چینی «مَنَه به خشخاش‌گذاری»‌های این ضعیف را برتافتند و در این راه پر زحمت رنج فراوانی را تحمل کردند؛ خدای بزرگ به همه ایشان تندرستی و شادکامی عنایت فرماید: «می‌کند حافظ دُعایی بشنو آمینی بگو».

علی اصغر حلبی اردبیلی

تهران - مرداد ماه ۱۳۸۳ هـ